

Bijlage 5A

KABINETSREACTIE OP SER ADVIES "MEER CHEMIE TUSSEN GROEN EN GROEI"

Stel innovatie centraal

Sociaal-Economische Raad

De overheid moet – binnen heldere randvoorwaarden op het gebied van duurzaamheid – stevig inzetten op verdere ontwikkeling van de biobased economy. Dat vraagt om een ambitieuze innovatieagenda resulterend in steeds betere en innovatieve toepassingen van biomassa en reststromen. In het beleid moet de nadruk liggen op hoogwaardige toepassingen in vooral chemie en materialen. Stimuleringsregelingen kunnen de biobased economy bevorderen. De SER erkent dat financiële middelen beperkt zijn en dat er daarom in de komende jaren keuzes gemaakt zullen moeten worden.

De SER doet hierbij de volgende aanbevelingen:

- Overheid voert een structurele innovatieaanpak gebaseerd op anticipatie op voortschrijdende normstelling, trajectfinanciering (van idee tot uitvoering) voor veelbelovende technologieën en ruimte voor experimenten;
- Overheid plaatst bevordering biobased economy in Europese kaders van interne markt en kennis- en innovatieagenda als onderdeel van EU2020-strategie;
- Overheid en bedrijfsleven streven naar optimale waardecreatie op basis van cascadering;
- Overheid zorgt voor doorlichten van regelgeving en opruimen van barrières, ook op Europees niveau;
- Overheid legt nadruk op hoogwaardige toepassingen in chemie en materialen, onder andere bij de herijking van subsidieregelingen;
- Overheid trekt lessen uit de ervaringen met het transitiebeleid.

Kabinet

De adviezen van de SER liggen in lijn met wat dit kabinet voor ogen staat. Dit is de weg die moet worden ingeslagen om de slagkracht van Nederland op het terrein van biobased economy te vergroten. De overgang van een economie gebaseerd op fossiele grondstoffen naar een biobased economy is een complexe systeeminnovatie in een niet-stabiele internationale omgeving. Dit vraagt op nationaal en Europees niveau om een geïntegreerde benadering op systeemniveau. Dat betekent inzetten op: een structurele innovatieaanpak, gericht op waardecreatie op basis van cascadering (het zo efficiënt mogelijk toepassen van biomassa). Om zo efficiënter gebruik te maken van biomassa en reststromen, gericht op hoogwaardige toepassingen. Dit betekent zo veel mogelijk uit biomassa halen voor toepassingen in chemie, materialen en energie. Naast technologische oplossingen is aandacht voor infrastructuur, logistiek, marktontwikkelingen en overheidsregulering vereist.

Dit advies sluit naadloos aan op de bedrijfslevennota 'Naar de Top', februari 2011 jl. gepresenteerd. Daarin staan negen topsectoren centraal. Sectoren waar Nederland internationaal sterk in is en verder in kan groeien. Voor deze sectoren is vanuit de overheid € 1,5 miljard beschikbaar. Medio juni zijn de adviezen van deze topsectoren gereed.

Biobased economy is daarin een horizontaal thema dat kansen biedt voor diverse topsectoren (energie, chemie, agrofood, logistiek, life sciences, tuinbouw, high tech en water). Het is daarom van belang om een sectoroverstijgende aanpak te ontwikkelen voor de biobased economy bij de uitwerking van het topsectorenbeleid zodat de inzet van overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen optimaal is en samenwerking tussen sectoren versterkt wordt. Als belangrijk kader gelden de daarvoor aangeleverde adviezen van de topsectoren en de uitwerking van de strategische overheidsagenda biobased economy.

(Deze agenda bouwt voor op de *Overheidsvisie op de biobased economy in de energietransitie*¹, die het kabinet eind 2007 naar de Tweede Kamer zond.)

¹Tweede Kamer, vergaderjaar 2007, 29 575, nr. 16.

De strategische overheidsagenda biobased economy (in ontwikkeling) bestaat uit zes deelterreinen:

- **Toepassingsgebieden:** biomassa wordt op dit moment vooral gebruikt voor energie (bijstoken in energie-centrales, vergisting voor biogas e.d.) en voor biobrandstof. Doel is om biomassa zo hoogwaardig mogelijk en (op termijn) tegelijkertijd economisch rendabel in te zetten. Topgebieden binnen de biobased economy zijn: witte biotechnologie, biopolymeren, geavanceerde biobrandstoffen en scheidingstechnologie. Daarnaast lijkt er perspectief te zijn voor energietoepassingen door intelligent gebruik voor reststromen voor de productie van biogas of door een combinatie van energieproductie met bijvoorbeeld materialenproductie.
- **Biomassavoorziening:** welke soorten biomassa zijn of worden geschikt voor opwekking van energie, transportbrandstoffen en als grondstof voor de chemie, materialen en geneesmiddelen. Bepalen van concurrentie- en duurzaamheidspositie ten opzichte van fossiele grondstoffen.
- **Duurzaamheid:** Het ontwikkelen en toepassen van criteria voor de duurzaamheid van biomassa door de hele keten. Verantwoorde productie en toepassing van biomassa.
- **Ontwikkelingslanden:** de betekenis van biomassa voor niet-voedsel-toepassingen voor ontwikkelingslanden, waarbij overdracht van technologie een rol kan spelen.

De beleidsprioriteiten in bovenstaande agenda's bepalen de verdere invulling van:

- **Beleidsinstrumentarium:** Een analyse van beschikbare en gewenste beleidsinstrumenten en het verbeteren van de samenhang en doelmatigheid daarin.
- **Onderzoeksprogrammering:** Het aanbrengen van een grotere samenhang in onderzoeksprogrammering en het verder versterken van de relatie tussen wetenschappelijk onderzoek en experimenten in de praktijk, zoals uitgewerkt door het Wetenschappelijk en Technologisch Comité.

De ontwikkeling van de biobased economy is de afgelopen kabinetsperiode vanuit de overheid gestimuleerd door in te zetten op technologische innovatie en marktontwikkeling, bijvoorbeeld op het vlak van biopolymeren, bouwmaterialen, verfstoffen en bio-chemicaliën en innovatieve biobrandstoffen. Het kabinet onderschrijft het advies van de SER om subsidies te herijken om zo te streven naar optimale waardecreatie op basis van cascadering. Daarnaast gaat dit kabinet de regels wegwerken die ondernemers in die sectoren in de weg staan. Het gevaar bestaat dat wet- en regelgeving belemmerend gaat werken. Of dat stimuleringsmaatregelen, onder andere die uit Europa, niet goed of onvoldoende worden gebruikt.

Aandachtspunt voor de komende periode is de kennisvalorisatie en marktgedreven aanpak van de verschillende onderzoeksprogramma's en demonstratieprojecten. Zo heeft de overheid begin 2011 € 5 miljoen in Wageningen UR geïnvesteerd om, samen met het bedrijfsleven, kennis op het terrein van groene grondstoffen beter bruikbaar te maken voor het bedrijfsleven en sneller naar de markt te brengen. Dit gebeurt in een nieuw centrum dat hiervoor wordt opgezet het Centre for Biobased Economy. Daarnaast lopen er momenteel een aantal pilot- en demonstratieprojecten voor de ontwikkeling van bioraffinage. Hierbij is specifiek aandacht uitgegaan naar het MKB om de creativiteit en innovatief vermogen van die bedrijven te benutten. Deze subsidies en onderzoeksprogramma's hebben grote belangstelling vanuit het bedrijfsleven gekregen.

Om richting te geven aan de verschillende onderzoeksprogramma's is de Wetenschappelijke en Technologische Commissie Biobased Economy opgericht. Deze onafhankelijke Commissie heeft in april 2011 haar rapport gepubliceerd en stelt daarin een versterking voor van de kennis en innovatieprogramma's op een zestal hoofdthema's gericht op een transitie naar een groene chemie. Het kabinet zal dit rapport nader bestuderen.

De SER juicht het toe dat Nederland, samen met Duitsland en Frankrijk, heeft aangedrongen op een geïntegreerde aanpak van de biobased economy binnen de Europese Commissie. Biobased economy is opgenomen in de EU2020 Strategy onder "Innovation Union" en geeft aan dat er in 2020 een Europese biobased economy zou moeten zijn. Dit biedt kansen voor economische ontwikkeling en werkgelegenheid; tegelijkertijd draagt het bij aan de duurzaamheidsagenda. Om deze doelstelling te bereiken gaat de Europese Commissie een strategie voor de Europese biobased economy formuleren in een mededeling, die in het najaar 2011 wordt verwacht. Deze strategie bouwt voort op het Lead Markets Initiative for Bio-based Products (eind 2009

gereed). Nederland zet zich, bij de totstandkoming van deze mededeling, in op een geïntegreerde benadering van de toepassing van biomassa en daarmee een consistent beleidsinstrumentarium. Dit doet Nederland in nauwe samenwerking met Frankrijk, Duitsland en België.

Zorg dat de biobased economy zich ontwikkelt binnen de draagkracht van de aarde

Sociaal-Economische Raad

Duurzame ontwikkeling betekent dat de kansen van gebruik van biomassa worden benut zonder dat dit de draagkracht van de aarde aantast of negatieve sociale gevolgen heeft. Bij importen uit het buitenland brengt dit evenwel dilemma's met zich mee. Markten voor biomassa zijn internationaal, echter er bestaan momenteel nog geen internationaal gedragen normen over wat onder duurzame biomassa wordt verstaan. De SER doet hierbij de volgende aanbevelingen voor een integrale benadering van grondstoffenketens:

- Nederlandse overheid vervult voortrekkersrol voor mondiaal duurzaamheidskader;
- Overheid stimuleert vrijwillige aanvullende normen in bedrijfsleven;
- Bedrijven zijn transparant richting consument en overheid over aard en herkomst van biomassa;
- SER-commissie IMVO monitort voortgang in bedrijfsleven;
- Overheid voert flankerend beleid gericht op duurzame landbouw en behoud en verbetering van biodiversiteit.

Kabinet

De Nederlandse overheid zet zich, in samenwerking met het bedrijfsleven, wetenschap en maatschappelijke actoren, ervoor in dat zowel de geïmporteerde als de lokale biomassa duurzaam worden geproduceerd, met aandacht voor de effecten op landgebruik en daarmee op natuur, biodiversiteit, broeikasgasemissies, voedselvoorziening/voedselzekerheid, en lokale bevolking. Doel is een internationaal duurzaamheidsbeleid dat maatschappelijk geaccepteerd is en dat stabiele kaders biedt voor het bedrijfsleven. In de transitie naar een biobased economy is een breed internationaal systeem van (aanvankelijk vrijwillige) afspraken over te respecteren duurzaamheidscriteria nodig, zowel voor de productie, als voor de toepassing van biomassa. Wanneer hier onvoldoende vaart wordt gemaakt, dreigen duurzaamheidsaspecten veronachtzaamd te worden en kunnen handelsbelemmeringen ontstaan waardoor de transitie naar een duurzame biobased economy belemmerd kan worden. De adviezen van de SER ondersteunen de ingezette weg van de overheid om de duurzaamheid van biomassagebruik vorm te geven.

Er bestaan reeds verschillende vrijwillige certificeringssystemen voor duurzame grondstoffen, de zogenaamde Ronde Tafels voor duurzame palmolie, soja, cacao, hout en duurzame biobrandstoffen en de (eveneens) vrijwillige NTA 8080 (Nederlandse Technische Afspraak onder leiding van het Nederlandse Normalisatie Instituut), die criteria geeft voor duurzame biomassa voor energiedoeleinden. De NTA 8080 is gezamenlijk door het bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en de overheid ontwikkeld en is goeddeels gebaseerd op de criteria van de Commissie Cramer (Toetsingskader Duurzame Biomassa, 2007). De NTA 8080/8081 omvat echter een breder pakket aan duurzaamheidscriteria dan opgenomen in de Europese Richtlijn hernieuwbare energie: milieu, sociale en economische criteria en scherpere eisen voor biodiversiteit en koolstof.

Daarnaast is er het intergouvernementele platform Global Bio-Energy Partnership (GBEP). In dit wereldwijde samenwerkingsverband, ingesteld door de G8 en Brazilië, China, India, Mexico en Zuid-Afrika, wordt gewerkt aan een afwegingskader voor nationale overheden binnen de bio-energiesector. Nederland stimuleert in GBEP-verband de ontwikkeling van geharmoniseerde duurzaamheidssystemen voor bio-energie in ISO²-verband. Ook levert Nederland inspanningen om voor biobased producten te komen tot een duurzaamheids-certificering, waarbij het NEN (Nederlands Normalisatie Instituut) een voortrekkersrol vervult.

De monitoring vanuit de SER over de voortgang van internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen draagt daar eveneens aan bij.

²International Organisation for Standardisation

De verdere ontwikkeling van de biobased economy is gebaat bij standaardisering en certificering van biomassa in een internationale context. Eerdere ervaringen bij het opstellen van Europese duurzaamheidscriteria voor biomassa kunnen hierbij worden meegenomen. Het kabinet onderschrijft het belang van een integrale benadering van de verduurzaming van grondstoffenketens. In dat kader ziet de overheid de jaarlijkse evaluatie van de SER-commissie IMVO graag tegemoet.

Het kabinet zet in op een verschuiving naar een landbouw die de milieu- en water-, biodiversiteitsaspecten als uitgangspunt neemt en via verandering en aanpassing klimaatbestendig en energie-efficiënt is. De ontwikkeling van een duurzame landbouw speelt een belangrijke rol bij voedsel(on)zekerheid en klimaatverandering. De ontwikkeling van de biobased economy mag geen bedreiging vormen voor de voedselproductie. Optimaal gebruik van biomassa in de biobased economy kan eiwitstromen opleveren die gebruikt kunnen worden in de voedselketen. Andersom kunnen reststromen uit de voedselketen gebruikt worden voor de biobased economy. Opnieuw benadrukt dit het belang van het ontwikkelen van bioraffinagetechnologie. Met deze scheidingstechnologieën kunnen alle biomassafracties optimaal worden benut.

In bestaande kaders van het Klimaatverdrag, onder andere via Land Use and Land Use Change and Forestry (LULUCF) en het 'REDD+'-mechanisme (Reducing Emissions through Deforestation and Forest Degradation), werkt Nederland mee aan de bescherming van bossen en biodiversiteit en, via lokale ondersteuning, aan biodiversiteits-, bossen- en natuurbeleid in ontwikkelingslanden.

Voer verantwoord stimuleringsbeleid

Sociaal-Economische Raad

Nederland moet zich blijven inzetten voor internationale duurzaamheidsafspraken, maar op korte termijn is aanvullend beleid nodig. In het bijzonder doet de SER een aantal aanbevelingen om een verantwoord stimuleringsbeleid te voeren, te weten:

- Nederlandse overheid vervult voortrekkersrol voor stapsgewijze verhoging van bindende Europese normen;
- Nederlandse overheid maakt zich in de EU sterk voor verplichte ILUC (Indirect Land Use Change)-factor gebaseerd op de best beschikbare wetenschappelijke inzichten;
- Nederlandse overheid maakt zich sterk voor duurzaamheidscriteria voor vaste biomassa;
- Overheid stimuleert geen gebruik van biomassa die niet aan duurzaamheidscriteria voldoet;
- Overheid verhoogt bijmengverplichting pas als duurzaamheid en CO₂-winst van biomassa kan worden gegarandeerd en verlaagt de doelstelling als blijkt dat de duurzaamheid en CO₂-winst niet worden gegarandeerd.

Kabinet

De Nederlandse overheid zet zich, in samenwerking met het bedrijfsleven, wetenschap en maatschappelijke actoren, ervoor in dat zowel de geïmporteerde als de lokale biomassa duurzaam worden geproduceerd. De verdere ontwikkeling van de biobased economy is gebaat bij standaardisering en certificering van biomassa in een internationale context. Zie paragraaf 2 voor verdere toelichting.

Het kabinet deelt de mening van de SER dat in de Europese duurzaamheidseisen ook de effecten van indirect landgebruik verdisconteert dienen te worden op basis van wetenschappelijke inzichten. Indirecte veranderingen van landgebruik (hierna: ILUC) door biobrandstofproductie zijn veranderingen die kunnen optreden als gevolg van het extra landgebruik voor biobrandstofproductie en die leiden tot ingebruikname van andere gebieden voor landbouw. Nederland pleit in de Europese Unie voor aanvullende duurzaamheidseisen betreffende ILUC. Daarnaast pleit Nederland voor het bevorderen van de inzet van gewassen met lage risico's voor ILUC en het stimuleren van ILUC-beperkende maatregelen. Hierover wordt medio 2011 een impact assessment van de Europese Commissie verwacht. Ook mondiaal vraagt Nederland aandacht voor de ILUC-problematiek, onder andere in het GBEP.

In de Europese Richtlijn hernieuwbare energie zijn duurzaamheidseisen (gebaseerd op de criteria van de Commissie Cramer) opgenomen voor biobrandstoffen en vloeibare biomassastromen voor vervoer. De Europese Commissie heeft recent een consultatie gehouden om het draagvlak voor

geharmoniseerde duurzaamheidseisen voor vaste biomassa voor energie. Nederland deelt het advies van de SER om zich sterk te maken voor duurzaamheidseisen voor vaste biomassa bij energietoepassingen. Eind 2011 zal de Europese Commissie over de uitkomsten van deze consultatie berichten.

In de, eveneens bijgevoegde, reactie op het advies "Duurzaamheid en Daadkracht" van de Commissie Duurzaamheidsvraagstukken Biomassa (CDB) staat het Nederlandse biobrandstoffenbeleid van de komende jaren, inclusief de duurzaamheidseisen, beschreven. Specifiek heeft de SER erop gewezen dat de bijmengverplichting van biobrandstoffen in benzine en diesel een "middelvoorschrift" is. Middelvoorschriften kunnen leiden tot 'lock-in'-situaties - de situatie waarin bepaalde technologieën door schaalvoordelen domineren en de ontwikkeling van andere efficiëntere technologieën in de weg staan. Zo bevordert de kunstmatige markt van biobrandstoffen de aanwending van biomassa voor energietoepassingen. De SER en de CDB vinden dan ook dat er zeer terughoudend moet worden omgegaan met (het verhogen van) de bijmengverplichting. Het kabinet onderschrijft dan ook de notie van de SER dat - om de daadwerkelijke effecten van het Europese stimuleringsbeleid te kunnen beoordelen - een goede monitoring van groot belang is.

De uitkomsten hiervan maken dat de Nederlandse overheid haar invloed bij de evaluatie van het biobrandstoffenbeleid in 2014 zo optimaal mogelijk kan aanwenden. Hierbij wil het kabinet opmerken dat er binnen de Europese Richtlijn hernieuwbare energie naar een optimale mix van toepassingen voor hernieuwbare energie voor transport gestreefd moeten worden, waarbij biobrandstof slechts één onderdeel is, naast bijvoorbeeld elektriciteit of groen gas. Biomassa heeft immers ten opzichte van zonne- en windenergie een unieke eigenschap: het kan ook worden ingezet voor de productie van materialen en chemicaliën.

Bevorder sectoroverstijgende samenwerking

Sociaal-Economische Raad

De SER doet hierbij de volgende aanbevelingen:

- Overheid, onderwijsinstellingen en sociale partners bevorderen aandacht voor biobased economy in beroepsopleidingen en technisch onderwijs;
- Overheid bevordert interdepartementale samenwerking. Ook het ministerie van SZW participeert daarin.

Bevorder regionale samenwerking

De SER doet hierbij de volgende aanbevelingen:

- Regionale publiek-private samenwerkingsverbanden maken keuzes op basis van regionale comparatieve voordelen;
- Regionale overheden en ondernemers leggen nadruk op verantwoord gebruik van reststromen;
- Rijksoverheid bewaakt complementariteit van regionale initiatieven
- Technische onderzoeksinstituten stemmen hun agenda af op regionale bio-based ontwikkelingen.

Kabinet

Het kabinet heeft in het regeerakkoord gekozen voor een versterking van het kennis- en innovatiebeleid door een samenhangend beleid te ontwikkelen rondom topsectoren, clusters van omvangrijke, concurrerende bedrijfskolommen gecombineerd met kennisinstellingen. Het bedrijfsleven zal hierin een belangrijke sturende rol krijgen.

De toekomstige arbeidsmarkt voor de biobased economy is in 2009 geanalyseerd door het Economisch Instituut voor het Midden en Kleinbedrijf, op verzoek van het Ministerie van EL&I. Geconstateerd werd dat er in het onderwijs een inhaalslag op het terrein van biobased economy nodig is, om aan de toenemende arbeidsvraag te voldoen. Verschillende onderwijsinstellingen hebben inmiddels initiatieven gelanceerd gericht op biobased economy.

Dit betreft onder andere uitbreiding van curriculum, opzetten van nieuwe opleidingen, benoemen van lectoren in het HBO-onderwijs, nieuwe opleidingen en versterking van het (bedrijfs-)netwerk. De overheid stimuleert de verbinding van het onderwijs met de netwerken in onderzoek en

bedrijfsleven en heeft recent subsidies toegekend om biobased economy te versterken in het groene onderwijs. Ook in het chemieonderwijs is op verschillende niveaus aandacht voor het gebruik van biomassa.

Voor de ontwikkeling van beleid en voor de ondersteuning van de transitie zal er een bundeling plaatsvinden van het beleidsadviserend onderzoek. Het ministerie van EL&I is verantwoordelijk voor reguliere financiering en onderzoeksprogrammering van de WUR, TNO en ECN en voor het groene onderwijs. De ministeries van OC&W en EL&I hebben NWO en KNAW opgeroepen in het kader van de Bedrijfslevenbrief hun inzet voor de economische topsectoren vast te stellen. Zij zijn gevraagd samen met de topteams die de sectorale kennis- en innovatieagenda's opstellen en het ministerie van EL&I te kijken hoe de middelen (o.a. de thema's en instituten) van NWO en KNAW kunnen bijdragen aan de sectorale kennisagenda's. Ook zullen afspraken worden gemaakt tussen NWO en de topteams over de programmering van het onderzoek van die agenda's en de inzet van de onderzoeksmiddelen, op basis van wetenschappelijke kwaliteit en impact en het commitment van het bedrijfsleven dat uit die agenda's blijkt.

Bij de reguliere agendering van onderzoek binnen deze kennisinstellingen waar mogelijk en zinvol worden voortgebouwd op de kennis- en innovatieagenda van het eerder genoemde WTC. Tenslotte zal het kabinet de agenda voor de Europese onderzoek- en innovatiebeleid strategische blijven beïnvloeden, in nauw overleg met partners uit de wetenschap, het hoger onderwijs en het bedrijfsleven en zullen de Europese ontwikkelingen meegenomen worden in het vaststellen van het nationale beleid. In die context zal ook de kennis- en innovatieagenda van het WTC daarbij worden betrokken.

Vanwege de diversiteit en complexiteit is het programma nadrukkelijk interdepartementaal opgezet. De interdepartementale samenwerking op het terrein van biobased economy is in de brief aan de Tweede Kamer van 2 juli 2009³ (TK 2008/09 31209, nr. 95), toegelicht. In samenwerking met de betrokken departementen Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, Infrastructuur en Milieu en Buitenlandse Zaken werkt het Interdepartementale Programma Biobased Economy (IPBBE) momenteel de strategische overheidsagenda (toegelicht onder punt 1) uit, om de overgang naar de biobased economy zo goed mogelijk te faciliteren. Daarnaast heeft deze programmatische aanpak een centrale plek in de EL&I-organisatie. Deze interdepartementale samenwerking zal versterkt worden door samenwerking met het departement van Sociale Zaken en Werkgelegenheid om ook de sociale aspecten en kansen voor werkgelegenheid nadrukkelijk in beeld te brengen.

Via het zogenaamde transitiehuis biobased economy ondersteunt de overheid regionale en sectoroverstijgende samenwerking, zoals in Noord-Nederland, Zuidwest-Brabant, Venlo, Rotterdam/Delft en Zeeland. Hiervoor is € 2 miljoen beschikbaar gesteld. Binnen dit transitiehuis staat het verbinden van bestaande netwerken en het ontwikkelen van nieuwe ketens centraal en heeft als belangrijkste product levensvatbare business cases realiseren. Het transitiehuis biedt ruimte voor kennisuitwisseling tussen (biobased) regio's en de betrokken bedrijven, kennisinstellingen en lokale overheden. Evenals het uitbouwen van samenwerkingsmogelijkheden en versterking daarvan met aangrenzende regio's landsdelen als Vlaanderen en NordRhein-Westfalen.

Bevorder de aandacht voor sociale aspecten

Sociaal-Economische Raad

- Overheid bevordert monitoring van de voortgang van de biobased economy, inclusief arbeidsmarktinformatie;
- Sectorale sociale partners maken waar nodig goede afspraken over onder meer de kwaliteit van arbeid en scholing. Ook passende arbeidsvoorwaarden bij herstructurering zijn daarbij punt van aandacht;
- Het georganiseerde bedrijfsleven committeert zich aan de verduurzaming van internationale productieketens op basis van aanbevelingen van de ILO, OECD en ICC.

³Reactie op de motie van het lid Wiegman (CU), (TK 2008/09 31250, nr. 50).

Kabinet

Om de voortgang van de biobased economy goed te kunnen monitoren is een nadere analyse van de kracht en de richting van de drivers voor een sterke Nederlandse biobased economy nodig. De drivers zijn de klimaatproblematiek, vermindering afhankelijkheid van fossiele grondstoffen, energiezuikerheid en economische kansen. De analyse zal zich richten op:

- Periodieke analyse van de concurrentiekracht van Nederland in de globale context;
- Definitie van de behoeftes van Nederlandse kennisinfrastructuur en industrie;
- Jaarlijkse analyse van het beleid en instrumentarium met mogelijkheid tot bijsturing.

Uitkomsten uit deze analyse zullen als input dienen voor de monitoring van de ontwikkeling van de Nederlandse biobased economy gericht op de volgende aspecten:

- Biomassastromen;
- Voortgang verduurzaming biomassa;
- Productie van duurzame bio-energie;
- Beleidsinstrumenten (efficiency/effectiviteit);
- Ontwikkeling van arbeidsmarkt en werkgelegenheid;
- Bereikte CO2-reductie;
- Competitiviteit Nederland in globale biobased economy.

Betrek maatschappelijke organisaties bij de transitie naar een biobased economy

Sociaal-Economische Raad

- Overheid, sociale partners en natuur- en milieubeweging maken afspraken over het bevorderen van biobased verduurzaming in verschillende sectoren;
- De SER organiseert een werkconferentie met sectorale sociale partners om mogelijkheden te verkennen voor een kwaliteitsagenda voor arbeid en scholing.

Kabinet

Het kabinet onderschrijft het belang van een integrale benadering van de verduurzaming van grondstoffenketens. De overheid is in 2010 gestart met een maatschappelijke dialoog met diverse NGO's en het bedrijfsleven. Sinds 2009 adviseert de CDB het kabinet over de duurzaamheid van biobrandstoffen en biomassa. Uitgangspunt daarbij is de gehele waardeketen van biomassa en niet alleen – zoals daarvoor – een focus op biobrandstoffen of biomassa. In samenwerking met het bedrijfsleven zet de overheid in op bovenwettelijke inspanning voor het gebruik van aanvullende duurzaamheidsnormen. In dat kader ziet de overheid de jaarlijkse evaluatie van de SER-commissie IMVO en de uitkomsten van de werkconferentie gericht op sociale aspecten graag tegemoet.